

DVÄRGBECKASINENS UPPTÄDANDE I LINDESBERGSTRAKTEN 1975-86

HANS LJUNGKVIST

Den som någon gång får höra dvärgbeckasins flyktspel kan inte undgå att bli förundrad över det klapprande, sist av allt fågellika låtet. Det märkligaste av allt tycker jag är att ljudet inte verkar komma från någon bestämd riktning. Det finns överallt och ingenstans och är på en gång både avlägset och genomträngande. Saken blir inte bättre av att spelet här nästan alltid försigår i fullständigt mörker.

Ett helt spel varar i ca 10 sekunder och kan upprepas var tredje till varfemte minut. Av de olika momenten som i en bestämd ordning bygger upp spelet, är det klapprandet eller "galopperandet" som hörs bäst, i stilla väder på någon kilometers håll. En fascinerande detalj är det kraftiga vingsuset som hörs samtidigt med "galoppen" eftersom fågeln just i den delen av spelet dyker en lång sträcka i våldsam fart.

Jag tänker inte försöka mig på någon utförlig beskrivning eller bokstavering av spelet. Den intresserade rekommenderas att läsa Erik Rosenbergs skildring i "Oset och Kvissaren" (4:e uppl. sid 89-97). En mer kortfattad beskrivning av samme författare finns i "Fåglar i Sverige" (5:e uppl. sid 194-195).

Utbredning i Sverige och förekomsten i Lindesbergstrakten.

Utänför huvudutbredningsområdet i övre Norrland, Norrbotten och nordvästra Västerbotten finns ett litet bestånd i västra Småland i Store Mosse-området och i trakten av Möckeln. Från övriga Sverige söder om Härjedalen finns ett 20-tal publicerade fynd gjorda under 1900-talet av misstänkta eller säkra häckningar, av dem ingen från Västmanland.

Dvärgbeckasinen påträffas årligen i de flesta syd- och mellansvenska landskapen under flyttningen, i synnerhet på senhösten då den rastar på strandängar, fuktig betesmark och liknande ställen. I Lindesbergs kommun är nästan alla fynd från våren. På värsträcket uppmärksammas den oftast genom hanens nattliga spel som här brukar höras från omkring den 20 april till mitten av maj, mera sällan i slutet av maj. Flest observationer har gjorts de sista dagarna i april.

Från kommunen finns drygt 20 rapporter om spelande hanar från perioden 1975-86 som med hänsyn tagen till dubbelräkningar motsvarar tio individer på fem lokaler. (En av dem ligger strax öster om kommungränsen). Före 1975 saknas rapporter med undantag av någon enstaka från 1960-talet från två av de fem lokalerna. (Alla fynd redovisas i detalj i appendix).

Häckar dvärgbeckasin i Lindesbergstrakten?

Några observationer har gjorts sent på våren och ett par gånger har hanens låte hörts i samband med hanens spel. Båda iakttagelserna tillsammans, sena spel och hanens närvaro, brukar tolkas som ett tecken på häckning. Alla sent spelande hanar har emellertid tystnat helt kring den 25 maj. Spelens intensitet och varaktighet under dygnet är vanligen också mindre här än på de kända häckplatserna. Det är alltså högst osäkert om någon häckning ägt rum. Med tanke på att passande biotoper finns och att häckning kan förekomma sällsynt i kringliggande landskap, är det inte uteslutet att dvärgbeckasin kan häcka här ett eller annat år i exempelvis något av de kärr där spel iakttagits i flera år.

Biotopval

I norra Sverige häckar dvärgbeckasinen på starrbevuxna tämligen våta myrar. I sydvästra Småland är den framför allt knuten till kärr med vidsträckt gungflyn som uppkommit efter sjösenkningar. Här hörs spelen över samma slags "onaturliga" våtmarker. Vegetationen kännetecknas i båda områdena av våta gungflyn med starr, fräken och vitmossor. Revirstorleken för de småländska becksinerna har beräknats till ca 20 ha. De fem lokalerna i Lindetrakten är mellan 20 och 35 ha. I tabell 1 har jag gjort en kanske mer än lovligt optimistisk lista över tänkbara lokaler där arten (än så länge) inte är observerad.

Tabell 1

Tänkbara lokaler för värfynd av dvärgbeckasin i östra delarna av Lindesbergs kommun.

I listan ingår dels biotoper av den typ som beskrivs ovan och dels torvmossar med större starrkärr, dämda mossor och starkt igenvuxna strandkärr. Bortsett från några angivna undantag är alla kärren minst 20 ha. Namnen återfinns på den topografiska kartans storruta 11 F. Sist står 5 x 5 km-rutan.

- 1) Sandåns mynning i Norrmogen 10) Lövsjön/Stenholmskärrret, 4h (<20 ha), 5f
- 2) Damossen NO om Norrmogen, 5g
- 3) Bråtmossen, 5g
- 4) Sörtjärnen (<20 ha), 4g
- 5) Madsjön (<20 ha), 4g
- 6) Hökasjön (<20 ha), 3e
- 7) Flaxkärrret, 3f
- 8) NV Stormossen, 4g
- 9) Stormossens hals S om Rack tjärnen, 3g
- 11) Spelmossen kring Finnböcken, 3g
- 12) Enkärrret i Gubbmossen, 2g
- 13) Sverkestaån V om Käen, 1f
- 14) Borsån vid Brynäs, 1e
- 15) Innansjön (<20 ha), 1g
- 16) Vängsjön, 0e
- 17) Bodasjön, 1g
- 18) Lanten, 0g

Spelaktivitet.

Praktiskt taget alla dvärgbeckasin spel inrapporterade från Lindesbergstrakten har startat efter mörkrets inbrott. I några fall har observatören anlänt först då men även med dessa observationer borträknade, är det tydligt att beckasinerna här har liknande vanor som de på de närliggande rastlokalerna. Erik Rosenberg påstår nämligen att spelet startar först kl 22-23 när skymningsaktiva arter som tex enkelbeckasin har tystnat. I sydvästra Småland förhåller det sig annorlunda. Där ses och hörs spel både på eftermiddagen, i skymningen och i gryningen.

Jag tror att skillnaden i spelaktivitet och starttider beror på att de mellan-svenska beckasinererna är enstaka sträckande och rastande fåglar hemmahörande i Norrland. När de väl nått sina häckplatser påbörjas ett mera "heihjärtat" spel jämförbart med beckasinspelet i sydvästra Småland. Det innebär omvänt att regelbundet skymnings- och gryningsspel i vårt område är ett gott tecken på häckning.

APPENDIX:

FYND AV DVÄRGBECKASIN I LINDESBERGS KOMMUN 1975-86

Före 1975 finns enstaka uppgifter från 1960-talet om spelande hanar vid Mulfasjön/Borskäret samt Dammsjön, Björkhyttan. Bara tre höstobservationer är kända: 1 ex Osterhammarsjön 1/10 -75, 1 ex Bysjön, Griese 31/10 -75 och 1 ex Sjömosjön 2/11 -86.

Det är givetvis så att de angivna tiderna nedan till en del visar observatörernas aktivitet och inte beckasinerens. Det har ändå varit möjligt att få en uppfattning om spelaktivitet och den normala starttiden för "kvällsspelet".

Under drygt hälften av de 22 rapporterade "spel-dygnen" har observatören varit på plats i god tid i skymningen eller före solnedgången. Spelet har då börjat efter mörkrets inbrott med undantag av två kvällar och i 2/3 av fallen har spelet upphört inom 1-2 timmar. En försuamad möjlighet att höra och se dvärgbeckasin spel tror jag gryningstillimerna till soluppgången kan erbjuda. Fyra sådana observationer finns, vilket väl i stort sett motsvarar besöksfrekvensen den aktuella tiden.

Spelande dvärgbeckasiner:

(Nr 1,3,4,5 Lindesbergs kn, nr 2 Skinnskattebergs kn).

1. Morskögsjön: 1 ex 5/5-18/5 1978, i hona hördes 7/5. Spel även på efternatten till soluppgången 8/5.

2. Svängölen: 1 ex 28/4 och 18/5 1978.
3. Borskäret: 1 ex 8/5 1975, 1 ex 18/5 - 22/5 1978, 1 ex 25/4 och 5/5 1982. Spel även efternatten 8/5 1975, 18-19/5 1978 och på kvällen omkring 19.30 den 21 - 22/5 1978.
4. Dammsjön: Björkhyttan. 1 ex 24 - 29/4 1983, 1 ex 26/4 1984, 1 ex 8/5 1985, 1 ex 25 - 27/5 1986, båda gångerna hördes i hona.
5. Spannarbodssjön: 1 ex 1/5 1983.

JANUARIINVENTERINGEN 1987

Mats Andersson & Jan-Erik Malmstigen

Avsikten med Januariinventeringen är bl a att öka kunskapen om vinter-fågelfaunan i kommunen och den har nu genomförts tre år i rad (1985-1987). I årets inventering deltog 36 personer, vilket kan jämföras med 36 personer 1986 och 21 personer 1985.

Deltagande inventerare bostadsorter framgår av kartan här intill. Som synes dominerar Frövi - Fellingsbroområdet, vilket förklaras av att merparten av fågelklubbens medlemmar är bosatta här. 30 rapporter kommer från södra kommun-delen och endast 6 kommer från Lindesberg och norrut. Detta bör kanske tas i beaktande när man läser artkommentarerna.

Att så få personer har rapporterat arter som tjäder, järke och stjärtmes beror nog på få exkursioner i skogarna.

Totalt under månaden sågs 59 fågelarter (1986 : 56 arter 1985 : 57 arter). Sammanlagt under de tre årens inventeringar har 67 olika arter noterats. Nya för i år är turkduva, hökuggla, gråspett, tretåig hackspett och större korsnåbb.

